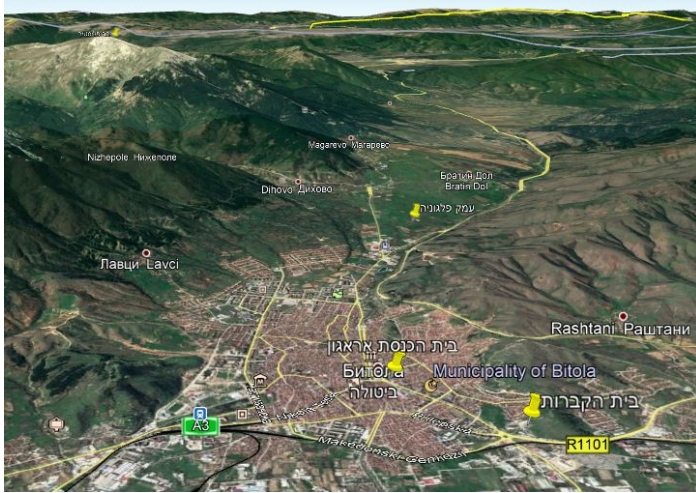

ריינה קלדרון לבית טסטה – סיפור המשפחה

בחרתי לספר את סיפור המשפחה באמצעות ריינה מפני שהיא הייתה הרוח החלוצית שחוללה את העלייה לירושלים לאחר שבעלה והוריה נספו בשריפה הגדולה שהתרחשה במונסטיר בשנת 1897.

מונסטיר, כיום ביטולה, נמצאת בעמק פלגונקה לרגלי פסגת פליקסטר (Pelister), הפסגה המושלגת בכינה השמאלית העליונה בתמונה) שברכס הרי פאקה. העיר בנויה על שתי גדותיו של נהר דרגור (Dragor) בדרומה של מקדוניה סמוך לגבול יוון.

מאות שנים התקיימה בעיר קהילה יהודית קטנה, אך היא גדלה מאוד עם בואם של מגורשי ספרד. הם הקימו את הקורטיז'וס (חצרות) על שיפולי הגבעות מצפון לנהר דרגור החוצה את העיר. ראשון נבנה בית הכנסת "קהל אראגון" בחצר העליונה - "אל קאל די אריבה". לאחר גירוש פורטוגל נבנה בית הכנסת "קהל פורטוגל" בחצר התחתונה - "אל קאל די אבאשו".

מונסטיר 1875

מונסטיר 1875

www.BilećaTourist.Info

ביטולה 2018

כל משפחותינו התגוררו ב"קהל אראגון". זו הייתה קהילה מפוארת ששמרה את המסורת של תרבות ספרד ושפת הלאדינו. חיי הקהילה נסובו סביב בית הכנסת והובילו אותה הרבנים. רק חלק קטן מתושבי הקורטיז'וס היו אמידים וגרו בבתי אבן, רוב הקהילה הייתה עניה והתגוררה בבתי עץ. במרכז החצר עמד בית הכנסת ולידו בית הספר והתנור המרכזי – "אורנו" – שם בושלו התבשילים לקראת שבת וחג.

בית הכנסת אראגון

במפקד שנערך בעיר בשנת 1863 היו במונסטיר כ-3000 יהודים, מתוכם כ-300 משפחות ברמת חיים נאותה ולפחות 200 משפחות נזקקו לצדקה. בשנת 1880 הוקמו בעיר בתי ספר של כל ישראל חברים (כי"ח) שלימדו גם מדעים ולימודים כלליים (מספרו של שלמה אלבוחר). בשנת 1890 היו בעיר 50,000 תושבים מתוכם כ-4000 יהודים. בקהילת מונסטיר נהגו להשיא את הבנות בגיל צעיר מאוד, מתחת גיל 15 (מספרו של שלמה אלבוחר).

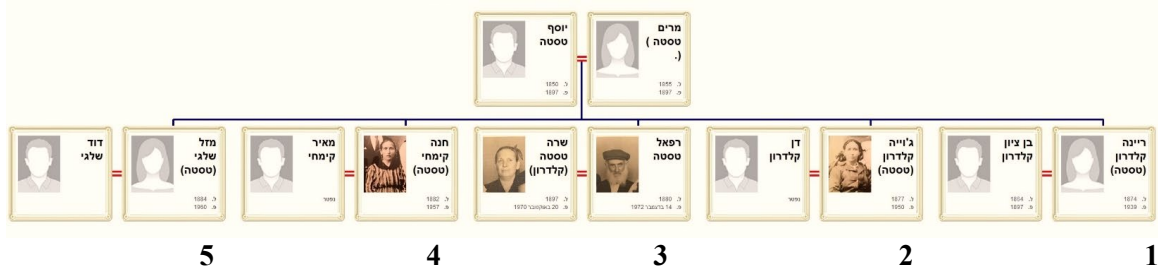
בית הכנסת אראגון תואר כמבנה מפואר בעל שלושה טורי עמודים התומכים את הבית מבפנים, ושתיים עשרה כיפות מתנשאות על גגו. זמן קצר לאחר הגעתם של גולי ספרד לעיר הם חנכו את "בית החיים", בית הקברות

בית הקברות במונסטיר 1497 - 1943

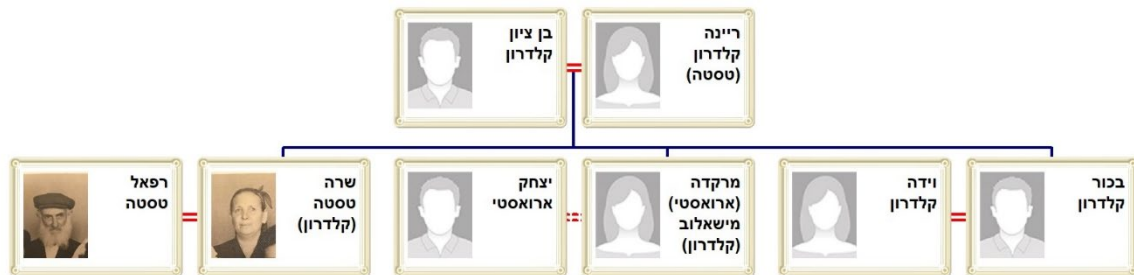
מרים ויוסף טְסֵטָה

מרים ויוסף טְסֵטָה נישאו במונסטיר בשנת 1870, נולדו להם 4 בנות ובן: ריינה, ג'ויה, רפאל, חנה ובת זקונים מזל.

1. ריינה (מלכה) הבת הבכורה של מרים טסטה

ריינה נישאה לבן ציון קלדרון שהיה ציוני נלהב ופעל במסגרת "כל ישראל חברים" בכור קלדרון היה בנם הראשון. אחריו היו מספר הפלות, לבת שנולדה במזל טוב קראו "מרקדה" כלומר: "קניתי אותה בשוק, היא לא שלי" – כנגד עין הרע ... (וגם השם מרים ע"ש סבתא) הבת הקטנה שרה נולדה לאחר השריפה הגדולה ב-1897 בדרך לירושלים.

2. ג'ויה (זהבה) הבת השנייה של מרים טסטה

הבת השנייה, ג'ויה, נישאה לדן קלדרון עוד במונסטיר וילדה את בנה ניסים לאחר שהגיעו לארץ.

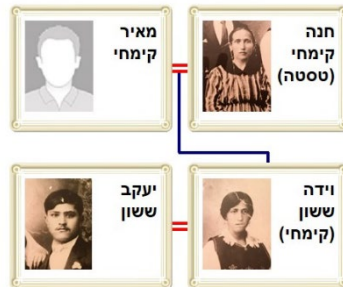
3. רפאל הבן שנולד שלישי

רפאל (פפו) נישא רק שנים אחרי שעלו לארץ. מספרים שהוא דיבר כמעט כל שפה ששמע: עברית, לאדינו, מקדונית, יוונית, תורכית, יידיש, רוסית, אנגלית, ערבית ועוד.

4. חנה, הילדה הרביעית של מרים טסטה

הבת השלישית חנה נישאה למאיר קמחי במונסטיר, ילדה ילדה אחת בלבד, וידה, שנה לפני שעלו ממונסטיר.

5. מזל, הילדה החמישית של מרים טסטה

מזל, הבת הרביעית, התחתנה לאחר שהגיעו לארץ.

לקבוצה הצטרפה משפחת ארואסטי.

6. מזל ואברהם ארואסטי (ואחותו אסתר)

מזל ואברהם ארואסטי נישאו במונסטיר וילדו את יצחק (1905) ואת שמעיה (1907) בירושלים.

השריפה והעלייה

יום שישי 23 ביולי 1897, שבועיים לפני תשעה באב תרנ"ז, היה יום חם במיוחד, נשבו רוחות מזרחיות חזקות. שריפה פרצה באזור התנור המרכזי של הקורטיז'וס, יש מספרים שהאש הוצתה ע"י הטורקים בהוראת ראש העיר שרצה לפרק את הקורטיז'וס ולפזר את היהודים בעיר. הרוח החמה נשאה את הלהבות לעבר בתי העץ, עד מהרה עלו באש כל הקורטיז'וס על בתיהם וגם כמחצית מהעיר נשרפה. רפאל שהיה בבית הוריו, רץ לעזור לריינה עם הילדים ואילו ריינה שלחה את בן ציון בעלה לעזור להוריה. רפאל וריינה יחד עם שני ילדיה הקטנים, בכור ומרקדה עלו אל הגבעות שמצפון לעיר. וכך בערב שבת מצאו את עצמם יהודי מונסטיר ושכניהם עומדים על הגבעות ורואים את בתיהם עולים באש. רבים נספו בשריפה וביניהם מרים ויוסף טסטה וחתנם בן ציון קלדרון.

במהלך השבת הלכה האש ודעכה, תושבי העיר מעברו השני של נהר ארגון עזרו ככל יכולתם באוכל ושמיות לפליטים שעל הגבעה. צום תשעה באב שחל ביום ראשון (נדחה) עבר ללא בית כנסת וללא ספר תורה. ראש העיר הושיט עזרה לניצולים וסיפק להם אוהלים למגורים. הרשויות חילקו כ- 1000 ככרות לחם ליום מתרומות של תושבי העיר. שליחים יצאו לערי הסולטנות, לצרפת ולאנגליה לגייס כסף לסיוע לתושבים. יווני עם ממון רב הציע לראש העיר ביטולה לקנות את קרקעות היהודים כדי שיהיה להם כסף להתחיל מחדש. הצעה זו תאמה את רצונו של ראש העיר שהיהודים יתפזרו בכל העיר ולא יבנו מחדש את הקורטיז'וס. בקרב היהודים התנהלו שיחות על עתידם ועל עזיבת העיר, רוב היהודים העדיפו לקנות בתים בעיר ולשקם את עצמם. היו שחשבו להגר לסלוניקי, לאמריקה הצפונית ואפילו לצ'ילה.

בא' באלול 1897 התכנס בבזל הקונגרס הציוני העולמי הראשון, אנשיו של הברון הירש הפצירו בהם לעלות לירושלים והבטיחו לסייע בהתיישבות בעיר. ריינה החליטה לממש את חלומה של בעלה ולעלות לירושלים, היא גייסה את שלושת אחיותיה, את בעליהן ואת רפאל והקימה קבוצה עם משפחת ארואסטי שתעלה יחד לירושלים.

ביטנה של ריינה הלכה ותפחה, היא נושאת בתוכה עוד ילד של בן ציון שנספה. להט הוויכוחים היה רב, לא היה קל לשכנע אנשים לעלות לירושלים, היו שעברו לסלוניקי והיו שנסעו לאמריקה. רובם נשארו במונסטיר, עברו את מלחמת העולם הראשונה ונספו בשואה.

דובר על שודדים ורוצחים בדרך לסלוניקי ועל דרך ארוכה וקשה דרך בולגריה. הזמן עובר והכספים שקיבלו הולכים ומתמעטים והחורף עומד בפתח. ריינה הצליחה לשכנע את כל בעליהן של אחיותיה וגם את אברהם אַרְוֶאָסְטִי, את אשתו מזל ואת אחותו אסתר, לצאת לירושלים עוד לפני השלג של החורף הקרב.

נמל סלוניקי 1897

נמל יפו 1897

כולם יצאו יחד ברכבת לסלוניקי בדרכם לירושלים. ריינה עם שני ילדיה – בכור, ומרקדה. חנה עם בעלה מאיר קמחי ובתה בת השנה וידה. ג'ויה עם בעלה דן קלדרון. מזל בת ה-12, רפאל ססטוה בן ה-17, אברהם ארואסטי ואשתו מזל עם בנם יצחק ואסתר אחותו, סך הכול 15 נפשות.

הם יצאו ברכבת לסלוניקי, מספרים ששרה נולדה בסלוניקי. אחרי כחודש עלו על אנייה בדרך לנמל יפו. במחצית חודש אלול ה' תרנ"ז (ספטמבר 1897) הגיעו לפלשתינה לנמל יפו, ירדו מהאנייה לסירות שהשיטו אותם לקרבת החוף. מספרים שרפאל נשא את התינוקת שרה בזרועותיו כשירד אל החוף.

קו הרכבת יפו-ירושלים נחנך כבר בספטמבר 1892. משך הנסיעה מתחנת הרכבת ביפו דרך נחל איילון ונחל רפאים לתחנת הרכבת הראשונה בירושלים היה יותר מ-4 שעות. בצהרי היום של יום בריאת העולם, כ"ה

באלול תרנ"ז מצאו את עצמם עומדים משתאים מול הר ציון וחומת העיר העתיקה ...

את הלילה הראשון עברו על הגבעות ליד טחנת הרוח במשכנות שאננים. באשמורת הראשונה בשעות הקטנות של הלילה התעוררו לקריאות הגבאי "סליחות" "סליחות", הגברים יצאו עם טליתות ותפילין אל הכותל המערבי לתפילה ראשונה. בימים הראשונים ארחו אותם תושבי ימין משה.

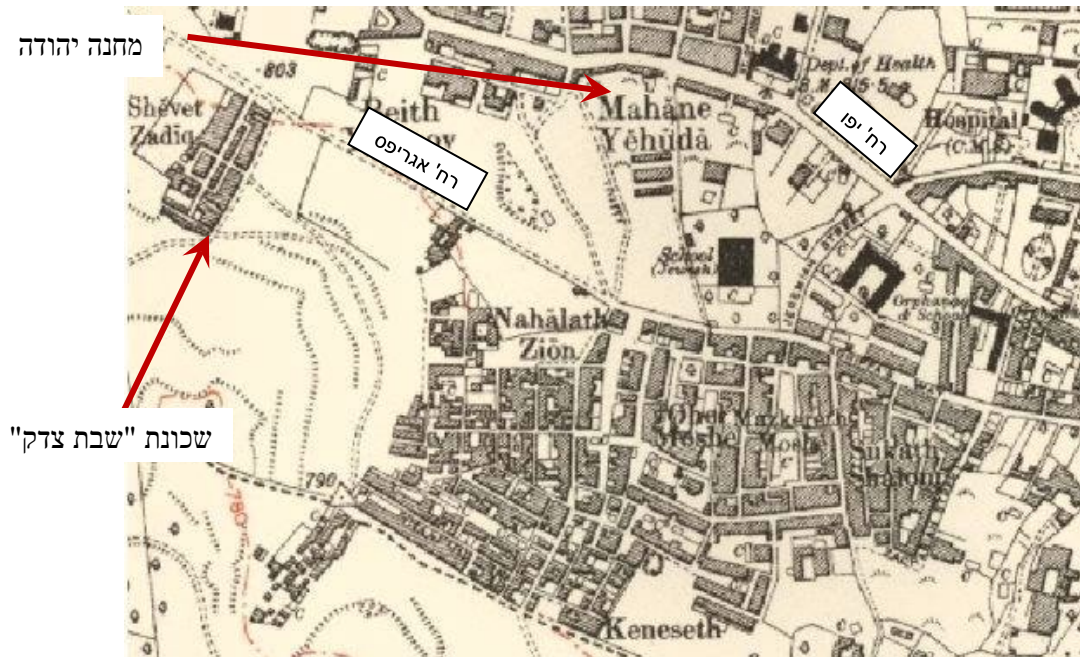
תחנת הרכבת בירושלים

תחנת הרכבת ביפו

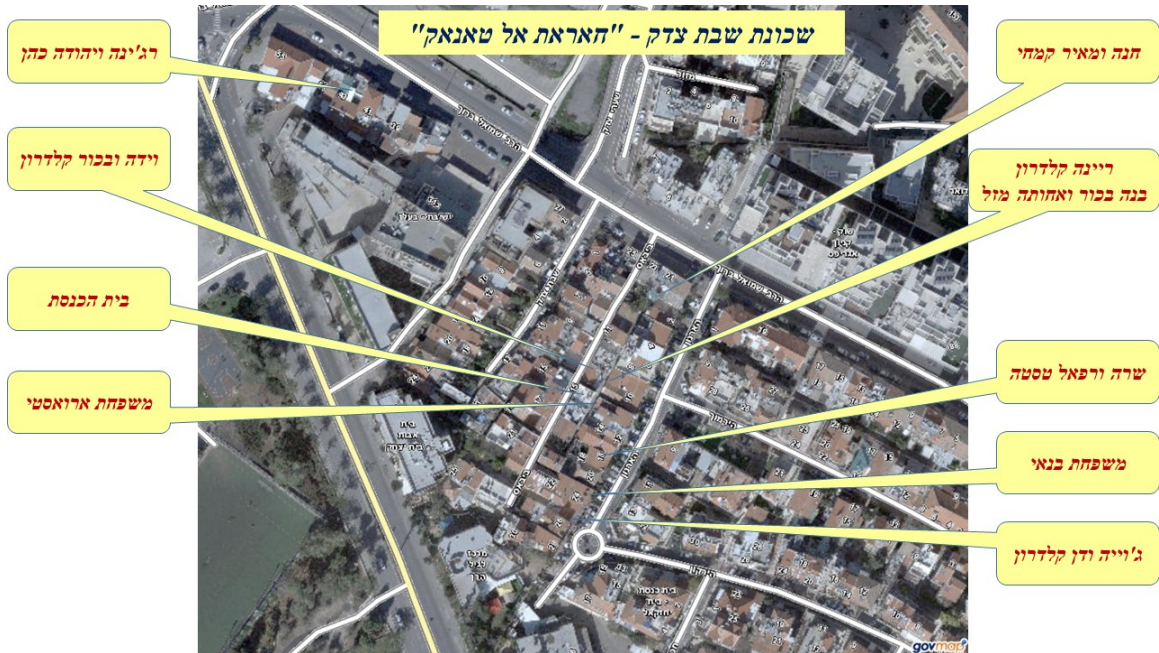
התיישבות בירושלים

אנשיו של מונטיפיורי הבטיחו להם קרקע ומקום לבנות את ביתם בשכונת נחלאות ... מאחורי שכונות בית יעקב, שערי צדק ושערי העיר ברחוב יפו, במקום מרוחק ומנותק משכונות מחנה יהודה ואוהל משה, קרוב לכפר הערבי שייך באדר, נבנתה שכונת "שבת צדק". בתי עץ ופח היו פזורים ברחוב שבת צדק היוצא מרחוב אגריפס. שורת חלקות חדשות לאורך הרחובות ביבאס וארנון המקבילים לו ניתנו לראשי משפחות הקבוצה.

בחלקה העליון של התמונה נמצאים שכונת בית יעקב ורח' יפו. מתחתיהם נראית שכונת "שבת צדק" עוד לפני בניית בתי האבן החדשים. צילום: צ'ארלס אלכסנדר הורשטיין, 1895

בכל שבת היו נפגשו המשפחות, ובחגים, בראש השנה ובליל הסדר נפגשו כולם והסבו יחד על שולחן אחד גדול, פעם אצל שרינה קלדרון עם משפחת טסטה, עם חנה ונכדיה ועם משפחתה של מזל ארואסטי. ופעם אחרת הסבו אצל שרה טסטה ופעם אצל מזל ארואסטי.

בית הכנסת ובור המים

משפחת חנה ומאיר קמחי קיבלה את החלקה הצמודה לרח' אגריפס, משפחת מזל ואברהם ארואסטי את הבית בסמטה המקשרת בין רחוב ארנון (10) לרח' ביבאס, ריינה קלדרון קיבלה את החלקה ברח' ביבאס 7 (הבית של וידה ובכור קלדרון), רפאל קיבל את החלקה ברח' ארנון 16, ג'וייה ודן קלדרון קיבלו את החלקה ברח' ארנון 20. תחילה חפרו את בורות המים ברח' ארנון 2, 16, 20 ורח' ביבאס 7. מעל בורות המים בנו את בתי האבן הראשונים בשכונה בעיקר מכספי הסיוע של אנשי מונטיפיורי והממון שהביאו איתם ממונסטיר. בני מונסטיר שלנו היו משכילים ודוברי שפות אך התקיימו בדוחק ונסמכו על כספי החלוקה.

החיים בירושלים

התינוק הראשון שנולד בארץ היה ניסים קלדרון (1902). בשנת 1902 גייסו התורכים את רפאל טסטה לצבא ושלחו אותו לגבול מצרים ברפיח, רפאל החליט לערוק מהצבא התורכי למרות שידע שיוצא להורג אם יתפס. הוא חוזר דרך באר שבע וחברון לירושלים כשהוא מחופש לערבי. ריינה מזהירה אותו מגודל הסכנה ויחד הם

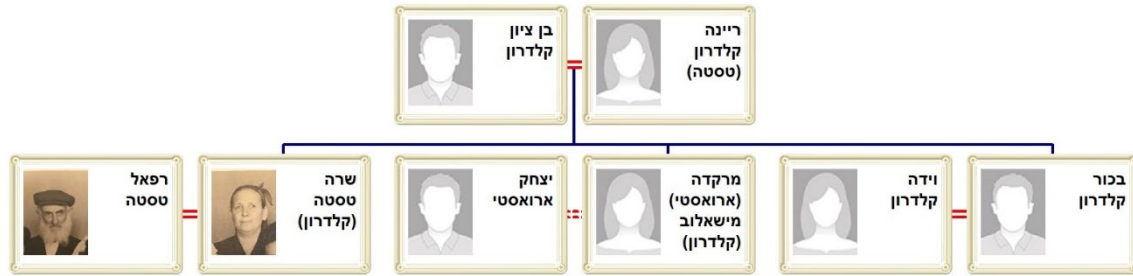
"מושב זקנים" האשכנזי 1910

מחליטים שיתחפש לאישה. הוא מוצא עבודה
"כאישה" ב"מושב זקנים האשכנזי" בתחילת
(כיום מתחם התחנה המרכזית). רחוב יפו
רפאל (פפו שלנו) היה מחופש לאישה במשך
כ-15 שנים, עד שהגנרל אלנבי כבש את
ירושלים מידי התורכים. מספרים שרק
לתפילות הסליחות באשמורת הראשונה היה
מגיע לבית הכנסת עם תפילין מכוסה בטלית.
בכל השנים הוא דאג לפרנסתה של ריינה
אחותו הגדולה וילדיה.

על דמותה הייחודית של העדה המונסטירית בירושלים, כתב לימים הסופר מאיר שלו:
"הוא היה בן למשפחה שמוצאה ממונאסטיר שבמקדוניה, וכשאר בני מונאסטיר היה גם הוא בהיר שער
ועיניים, היה להוט מנעוריו ללמוד לשונות, מתמטיקה ואסטרונומיה, ולעמוד על סודות האין סוף, נושא
שהמונאסטירלים כולם עסקו בו (מ' שלו, "עשו", תל אביב)
המונאסטירלים סחרו בבדים, בשמן, בראקי ובדגים מלוחים והתפללו בבית כנסת שהיה בית העץ היחיד
בירושלים. אבותיהם היו היהודים הרומניוטים, גזע עז וקדום שהגיע למקדוניה עוד בימי הרומאים. אלף שנים
אחר כך התערבו בהם היהודים האדמונים שגורשו מהונגריה, ומאז נולדו להם בנות בהירות שער ובעלות חוש
הומור נפלא (שם, עמ' 218).

העולים שהגיעו ממונאסטיר הקימו בירושלים שני בתי כנסת בעיר העתיקה: "יגל יעקב", שנוסד בשנת תרמ"ח,
1888, ברחוב הקראים, ו"אהבת חסד", שנוסד בשנת 1893 ברחוב משגב לדרך. בשנת תרצ"ה 1935 הוקם
בעזרת תרומות שנאספו בשני בתי הכנסת הראשונים בית כנסת נוסף בשם "יגל יעקב", בשכונת מקור ברוך
בעיר החדשה. בית הכנסת נקרא על שמו של הרב יעקב ישראל, שהיה הרב הראשי של יהודי מונאסטיר בשלהי
המאה ה-19. ליד בית הכנסת פעלה חברת "עוזר דלים" לסיוע לבני הקהילה, ובבתי הכנסת של העדה נהגו
המתפללים לפי מנהגיהם בגולה, בכלל זאת מנהג ייחודי וקדום לומר קדיש נוסף לאחר תפילת מוסף של שבת,
לזכר מגורשי ספרד שלא זכו להגיע לחוף מבטחים וטבעו בים.

משפחתה של ריינה

בשנת 1910 נשא בכור קלדרון (בנה הבכור של ריינה) את וידה מישאלוב לאשה, הם התגוררו ברח' ביבאס 7 ולא היו להם ילדים.

מְרָקְדָה (בתה השנייה של ריינה), נישאה לערך ליצחק ארואסטי. נולדו להם 4 ילדים: יעקב נולד ב-1925, יוסף ב-1927, אברהם 1930, ומלכה 1932.

בשנת 1943 נפטר יצחק ממחלת הסוכרת ונקבר בהר הזיתים. שנה אחריו, בשנת 1944, נפטר אברהם ארואסטי בשיבה טובה ונקבר בהר הזיתים ליד יצחק בנו.

לאחר מותו של יצחק ארואסטי, היה המצב הכלכלי קשה במיוחד ולכן הציעה וידה קלדרון לגיטתה מרקדה להתחתן עם אחיה, מנחם מישאלוב, והיא שהייתה חשוכת ילדים תגדל את ילדיה. מרקדה נשלחה לתל אביב ונישאה לאחיה של וידה, מנחם מישאלוב. כדי שיהיה פה אחד פחות להאכיל...

מרקדה בת 50 נישאה למנחם מישאלוב בן 55, למרבה ההפתעה היא ילדה לו את בתם דינה בשנת 1947. ואילו "ארבעת היתומים" גדלו אצל וידה קלדרון ושרה טסטה. בכור ווידה קלדרון גידלו את ארבעת הילדים של מרקדה ולימים הורישו את ביתם ברחוב ביבאס 7 לילדי משפחת ארואסטי. בהפצצה המצרית על התחנה המרכזית בתל

אביב במאי 1948 נהרגה מרקדה תוך שהיא מגוננת בגופה על בתה דינה בת השנה.

במלחמת העצמאות נהרג אברהם ארוסטי בן ה-18 בקרבות ליד ירושלים ומקום קבורתו לא נודע. כשנודע על מותו יצאו יהודית ושולה למחנה שליד מנזר המצלבה לברר אודותיו.

בשנת 1909 השיאה ריינה את **בתה בת ה-13 שרה** לאחיה רפאל. כן, זו התינוקת שהוא נשא על כפיו כשירד מהסירה בנמל יפו. הקרבה המשפחתית נתנה את אותותיה, שרה הרתה יותר מ-13 פעמים אך רק 3 בנות שרדו. מרים (בוקס) שהייתה הבכורה נולדה ב-1910, רג'ינה נולדה ב-1915 וציונה הקטנה ב-1920.

בשנת 1928 נשא שמעיה ארוסטי את **מרים (בוקס)** לאשה. לזוג נולדה בת, יהודית, בשנת 1930, אך המצוקה הכלכלית והכנסותיו הזעומות של שמעיה כנהג הביאו לגירושין כבר בשנת 1933. בלחץ המשפחות חזרו ונישאו בשנית. מרים הייתה בהריון כשהנישואין לא צלחו בשנית. מרים השאירה את יהודית הקטנה אצל הוריה שרה ורפאל ויצאה לעבוד בבסיס הבריטי בקסטינה. היא הייתה מגיעה הביתה פעם בשבועיים, מביאה את הכסף שהרוויחה להוריה וחפיסת שוקולד קטנה כפיצוי ליהודית. יהודית התחילה ללמוד בבית הספר אליאנס של כל ישראל חברים (כי"ח) שליד שוק מחנה יהודה. לאחר הגירושין מבוקס נדרשו לשמעיה שבע שנים עד שהעז שוב להתחתן, עם יוספה קורנפלד, ולהוליד עוד שלשה בנים, אברהם, יהושוע וצביקה.

ר'**גינה (מלכה)**, נכדתה השנייה של ריינה, נישאה בהיותה בת 15, ליהודה כהן תושב השכונה ממוצא פרסי. לרג'ינה ויהודה נולדו 4 ילדים: יפה (1931), שרה (1933), רפי (1938), וניסן (1946) הם התגוררו בפינה המערבית של השכונה ברח' אגריפס (ליד מסעדת "אמא" של ימינו).

שלמה (סלים) אבישר (אביזר) ז"ל

בן 24 בפולו

נולד בבגדד
בתרע"ט, 1919
שרת בצבא הבריטי
נפל בעת שירותו
ב' באלול תש"ג, 7/9/1943
במלחמת העולם השנייה
מקום נפילה: סוריה
מקום קבורה: ש"ך אבריק
הותיר: אשה ובת

ציונה (הנכדה השלישית של ריינה) התחתנה עם שלמה

אבישר ונולדו להם שתי בנות: רותי (1938) ושרה

(1940). שלמה אבישר ממוצא עירקי יצא עם חיל ההנדסה

של הצבא הבריטי לסוריה במלחמת העולם השנייה ונפל

בספטמבר 1943.

בלחצה של שרה (וזה) העבירה ציונה את הפיצויים והפנסיה שקיבלה מהצבא הבריטי לקיבוץ כפר רופין כדי שהבנות יגדלו שם ("שלחי את הבנות לבולשביקים, שם לפחות יהיה להן מה לאכול"). ציונה התחתנה שוב, אך בייזור, בעלה, נפטר לאחר כשנה. ציונה לא התחתנה יותר. היא הייתה המלצרית המובילה של קפה עטרה בירושלים ושירתה באהבה את כל גדולי האומה.

צאצאיה של מרים טסטה

ג'ויה, הבת השנייה של מרים טסטה נישאה לז'ן קלדרון וילדה לאחר שהגיעו לארץ את ניסים. לניסים ושרינה קלדרון נולדו 4 ילדים: דן (1924), מצליח (1926), ג'וזף (1928) וזהבה (1932). בשנת 1925 לערך עברו להתגורר בריו דה ז'נרו, מקום הולדתה של שרינה. הם חזרו לארץ לאחר מלחמת העולם השנייה עוד לפני קום המדינה.

למעלה – לבנה, למטה מימין – שולה חיה ומלכה

חנה, הבת הרביעית של מרים טסטה, נישאה עוד במונסטיר למאיר קמחי וילדה בת אחת, **וידה (חיה)**, שנולדה במונסטיר ב-1897. וידה התחתנה עם יעקב ששון בן דודתו של יהודה כהן, גם הוא ממוצא פרסי, נולדו להם ארבע בנות ובן: לבנה (1921), מאיר (1923), מלכה (1929), שולה (1931), וחיה (1934). וידה נפטרה במהלך הלידה של חיה, בשנת 1934, וסבתא חנה יחד עם לבנה, הבת הגדולה, עזרו ליעקב לגדל את הילדים.

בשנת 1939 נסע יעקב ששון למונסטיר והביא כלה חדשה. הכלה החדשה הייתה חולה בשחפת, היא הדביקה את לבנה ונפטרה. שרה החליטה לשים את לבנה בהסגר כדי שלא תדביק את הילדים האחרים. לבנה נפטרה אחרי כשנה. יעקב השאיר את מאיר, מלכה, שולה וחיה אצל סבתא חנה ועזב את ירושלים והתחתן שוב ושוב ...

מזל, בת הזקונים של מרים טסטה, התחתנה עם דוד ברפי, ממוצא פרסי עיברת את שם משפחתו לשלגי (בֶּרְפֶּה פירושו בפרסית שלג). מזל ילדה לדוד את אסתר, יעקב, שושנה, מרים ומשה. הם עברו לתל אביב בשל קשיי פרנסה והתגוררו באחד הרחובות קרוב לשוק הכרמל. הבן הצעיר משה היה עו"ד (לימים השופט שלגי) וחזר לגור בירושלים לתקופה מסוימת.

אחרית דבר

50 שנים אחרי שהאנשים הצעירים והנפלאים האלה עלו ממונסטיר לירושלים, לארץ זנוחה בתקופת שקיעת האימפריה העות'מנית עת היו בכל בארץ רק 55,000 יהודים מהם 25,000 בירושלים, קמה מדינת ישראל. הם נאחזו בציפורניים בחיים בירושלים למרות הרעב והסבל. בזכות נחישותה של ריינה להגשים את חלומה של בן ציון קלדרון בעלה הגיעה קבוצת מונסטירלים בני משפחות טסטה, קמחי, קלדרון, וארואסטי לירושלים ולבנות את בתי האבן בשכונת "שבת צדק" בירושלים. הם ראו את התקווה וממשו את משימתם לחזור לארץ אבותינו. חלקם הגדול זכו לראות את תקומת ישראל.

מקורות

שלמה אלבוחר –קהילת מונסטיר (ביטולה), מקדוניה – הוצאת הספרייה הציונית 2005

פייסבוק – יוצאי מונסטיר ביטולה – מקדוניה

[/https://www.facebook.com/groups/393479247525941](https://www.facebook.com/groups/393479247525941)

ויקיפדיה יהדות ביטולה -

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%99%D7%94%D7%93%D7%95%D7%AA_%D7%91%D7%99%D7%98%D7%95%D7%9C%D7%94

ויקיפדיה שכונות נחלאות -

<https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A0%D7%97%D7%9C%D7%90%D7%95%D7%AA>

האתר שלנו ב- **MyHeritage**

<https://www.myheritage.com/ftb/HE?ver=8.0.0.8463&authenticate=ad6c690833db72a7612a241241e4a672.33.00234.6759499351.135030186.dd452e6de475bc3a08341beafe12f373.1-135030186>